Словник української мови

Том 15

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том п'ятнадцятий

ПРЕФІКС — П'ЯТЬ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)
ББК Ш141.14–420
DOI 10.33190/978-966-00-1050-5

П'ятнадцятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані в Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, українських перекладів Біблії, народної творчості, наукових і науково-популярних праць, публіцистики, мови засобів масової інформації і т. ін.

П'ятнадцятий том Словника містить 10 437 словникових статей.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Том до друку рекомендували вчені ради Українського мовно-інформаційного фонду НАН України,
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України і Редакційна колегія Словника української мови у 20 томах.

Науковий керівник проєкту
«Словник української мови у 20 томах» *акад. НАН України В. А. Широков*

Укладачі
А. В. Карнаух (пре́фікс – прибо́й, прику́рений[1] – приме́ншуватися, прихо́д – при́чтовий[2]),
Л. М. Томіленко (приболі́лий – привіша́туватися, примере́жений – прим'я́то, причува́ти – пробиття́, пря́ля – психу́шка),
Ю. В. Старишко (привіюва́ти – пригна́тися, припу́дити – присиля́ти, прора́н – просвіжі́ти),
Г. М. Ярун (пригнива́ння – приди́рливо, прися́паний – приста́вник, про́світ – прослужи́ти, прохоло́да – прошуміти),
І. В. Шевченко (при́дих – призна́тися),
Л. В. Оліфіренко (призначання – прикінчувати, пробища́ка – провікува́ти, проглядати – продемонструва́ти, пролля́ти – промо́вчуватися, пропазо́ваний – прора́лювати, протра́ва – прохо́жий),
Л. Л. Шевченко (при́клад[1] – прикупо́вуватися, притуга – прихо́вувачка, про́слух – простра́ція, прошу́то – пря́жковий, пута́на – п'ять),
К. В. Брітікова (принагі́дне – припаха́ти),
А. П. Загнітко (припа́ю́ваний – припря́сти, пульт – пустя́га),
В. В. Чумак (при́стай – присутя́жити, провінціа́л – прогли́нутий, прокла́сти – проліцензува́ти, промогори́чити – пропа́жа),
В. В. Сивокозова (прису́чення – притря́хнути, продеренча́ти – прозимува́ти, простре́лений – протестую́чий, пси́ця – пульсу́ючий),
І. М. Кондрачук (прозира́ння – прокламува́тися),
Н. М. Заїка (протети́чний – прото́чуватися),
В. М. Білоноженко, *В. О. Винник* (усталені словосполучення)
Науковий редактор *І. В. Шевченко*

Редакційна колегія: *акад. НАН України В. А. Широков* – голова,
чл.-кор. НАН України О. О. Тараненко – перший заступник голови, *акад. НАН України С. Я. Єрмоленко* – заступник голови,
*І. С. Гнатюк, чл.-кор. НАН України А. П. Загнітко, А. А. Лучик, акад. НАН України О. В. Палагін, акад. НАН України Г. П. Півторак,
О. А. Стишов, В. В. Чумак, чл.-кор. НАН України Л. І. Шевченко, Л. Л. Шевченко* – учений секретар

Рецензент *А. А. Лучик*

Науковий консультант
чл.-кор. НАН України О. О. Тараненко

Комп'ютерна технологія укладання
акад. НАН України В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
*К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва,
М. Ю. Кригіна, М. В. Надутенка, І. В. Остапової, М. М. Яблочкова*

Редагування *Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми «Наукові основи функціонування та забезпечення умов розвитку науково-видавничого комплексу НАН України»

© Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2024
© Ідея та назва серії «Словники України» –
Т. П. Гуменюк, В. А. Широков, 1994, 2024
© НВП «Видавництво "Наукова думка" НАН України»,
дизайн, 2010, 2024

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-617-14-0304-8 (Т. 15)

ПЕРЕДМОВА

П'ятнадцятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно Словник української мови в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює реєстрові слова на літеру **П** (діапазон **ПРЕ́ФІКС – П'ЯТЬ**). Цей діапазон нараховує 10 437 лексичних одиниць.

Нижче наведено дані лексикографічної статистики щодо п'ятнадцятого тому СУМ-20 та об'єднаного діапазону першого – п'ятнадцятого томів цього словника. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю в реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону п'ятнадцятого тому:

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	2 285	30,7	3 499	33,52
Прикметник	793	10,66	1 395	13,37
Дієслово	3 416	45,9	4 033	38,64
Дієприкметник	653	8,77	954	9,14
Прислівник	221	2,97	361	3,46
Займенник	0	0	0	0
Інші	74	0,99	195	1,87

Відповідні дані за сумою діапазонів першого – п'ятнадцятого томів СУМ-20 порівняно із СУМ-11 наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	37 626	38,51	62 912	42,38
Прикметник	15 138	15,49	25 599	17,25
Дієслово	32 705	33,47	40 014	26,96
Дієприкметник	5 705	5,84	9 464	6,38
Прислівник	4 955	5,07	7 856	5,29
Займенник	66	0,07	112	0,08
Інші	1 518	1,55	2 476	1,67

Статистичні дані п'ятнадцятого тому СУМ-20 свідчать про деяке збільшення обсягу дієслів, дієприкметників, а також прислівників порівняно з попередніми томами. Причиною цього є велика кількість префіксованих дієслів на літеру **П**, доданих до СУМ-20 у п'ятнадцятому томі.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону **ПРЕ́ФІКС – П'ЯТЬ** СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11:

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення в СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	7 442	10 437	40,24
Знаки в словникових статтях	3 882 368	6 294 502	62,13
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	12 489	16 917	35,46
— значень	9 025	12 574	39,32
— відтінків значень	3 464	4 343	25,38
Ілюстрації	23 623	40 477	71,35
Усталені словосполучення, у т. ч.:	1 592	881	-44,66
— стійкі словосполучення	1 155	235	-79,65
— еквіваленти слів	0	51	–
— термінологічні словосполучення	76	154	102,63
— фразеологізми	361	441	22,16

Із табл. 3 видно, що обсяг реєстру діапазону **ПРЕ́ФІКС – П'ЯТЬ** у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 збільшився, майже як і в попередньому 14-му томі, приблизно в 1,4 раза, загальний обсяг тексту в символах і кількість ілюстрацій – відповідно в 1,62 і 1,71 раза. У п'ятнадцятому томі СУМ-20 помітне різке зростання кількості термінологічних словосполучень (майже у 2,03 раза), тоді як кількість фразеологізмів зросла лише в 1,22 раза, що частково пояснюється перекваліфікуванням типу словосполучень.

Загальне скорочення кількості усталених словосполучень у 15-му томі СУМ-20, порівняно зі Словником української мови в 11 томах, можна пояснити, зокрема, іншими правилами подання словосполучень у СУМ-20. У СУМ-11

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося в Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період 2002–2007 рр.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

більшість словосполучень було подано в прикметникових статтях. Згідно з Головними засадами укладання Словника української мови у 20 томах (див. СУМ-20, т. 1, с. 24–26), опорними компонентами таких словосполучень є іменники, відповідні словникові статті яких часто належать до інших томів. Крім того, численні словосполучення, тотожні за семантикою, але з варіативним компонентним складом, які в СУМ-11 були розроблені як окремі фразеологічні одиниці, відповідно до правил укладання СУМ-20 подані як варіанти одного фразеологізму.

Табл. 4 містить порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону **А – П'ЯТЬ**:

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення в СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	97 713	148 433	51,91
Знаки в словникових статтях	36 779 375	71 602 290	94,68
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	145 745	210 043	44,12
— значень	119 160	174 953	46,82
— відтінків значень	26 585	35 090	31,99
Ілюстрації	225 937	501 158	121,81
Усталені словосполучення, у т. ч.:	16 920	27 791	64,25
— стійкі словосполучення	11 442	5 805	-49,27
— еквіваленти слів	0	759	–
— термінологічні словосполучення	1065	5 126	381,31
— фразеологізми	4 413	16 101	264,85

В укладанні п'ятнадцятого тому СУМ-20 взяли участь: А. В. Карнаух (пре́фікс – прибо́й, прику́рений[1] – приме́ншуватися, прихо́д – при́чтовий[2]), Л. М. Томіленко (приболі́лий – прив'і́шуватися, примере́жений – прим'я́то, причува́ти – пробитт**я́**, пр**я́**ля – психу́шка), Ю. В. Старишко (прив'ю́вати – пригна́тися, припу́дити – присиля́ти, прора́н – просвіжі́ти), Г. М. Ярун (пригнива́ння – приди́рливо, присі́паний – приста́вник, про́світ – прослужи́ти, прохоло́да – прошуміти), І. В. Шевченко (при́дих – призна́тися), Л. В. Оліфіренко (призначáння – прикі́нчувати, пробиша́ка – провікува́ти, проглядáти – продемонструва́ти, пролля́ти – промо́вчуватися, пропазо́ваний – прора́лювати, протра́ва – прохо́жий), Л. Л. Шевченко (при́клад[1] – прикупо́вуватися, притýга – прихо́вувачка, про́слух – простра́ція, прошу́то – пря́жковий, пута́на – п'ять), К. В. Брітікова (принагі́дне – припаха́ти), А. П. Загнітко (припа́ювáний – припря́сти, пульт – пустя́га), В. В. Чумак (при́стай – присутя́жити, провінціа́л – прогли́нутий, прокла́сти – проліцензува́ти, промогори́чити – пропа́жа), В. В. Сивокозова (прису́чення – притря́хнути, продеренча́ти – прозимува́ти, простре́лений – протесту́ючий, пси́ця – пульсу́ючий), І. М. Кондрачук (прозира́ння – прокламува́тися), Н. М. Заїка (протети́чний – прото́чуватися). Усталені словосполучення опрацювали В. М. Білоноженко і В. О. Винник. Керівник колективу укладачів і науковий редактор п'ятнадцятого тому – І. В. Шевченко. Науковий консультант п'ятнадцятого тому – член-кореспондент НАН України О. О. Тараненко. Рецензент п'ятнадцятого тому – А. А. Лучик. Редагування тому виконали Л. М. Кудрявкіна і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії «Словник української мови» здійснювали М. В. Надутенко, К. М. Якименко, І. М. Кондрачук, М. М. Яблочков. Покажчик словосполучень до п'ятнадцятого тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригін та І. В. Остапова. Менеджери п'ятнадцятого тому – М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування й контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних СУМ-20). Науковий керівник проєкту «Словник української мови у 20 томах», голова редакційної колегії – академік НАН України В. А. Широков.

Під час роботи над п'ятнадцятим томом СУМ-20 його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел таких авторів:

В. Івасюк
С. Пилипенко.

Крім того, додано такі переклади:

І. Дзюб, пер. з. тв. Х. Муракамі
І. Дзюб, пер. з. тв. Т. Фукунаги
М. Зеров, пер. з тв. Е. Верхарна
Ю. Лісняк, пер. з тв. О. де Бальзака
О. Мокровольський, пер. з тв. Б. Шоу.